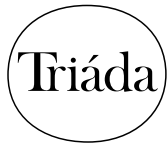

Alžběta
Sommerová
Lefkovits-
ová

„I vy jste
v tomhle
pekle?“

Vzpomínky na neblahé roky
1944-1945

Triáda

Alžběta Sommerová Lefkovitsová

„I vy jste v tomhle pekle?“
Vzpomínky na neblahé roky 1944–1945

Alžběta Sommerová Lefkovitsová
„I vy jste v tomhle pekle?“
Vzpomínky na neblahé roky 1944–1945

Přeložila Michaela Škultéty
Triáda 2019

© Elisabeth Lefkovitsová Sommerová – heirs, 2019

Translation © Michaela Škultéty, 2019

Epilogue © Ivan Lefkovits, 2019

ISBN 978-80-7474-254-5

ISBN (PDF) 978-80-7474-287-3

ISBN (ePub) 978-80-7474-288-0

ISBN (mobi) 978-80-7474-289-7

Další výpověď o holocaustu, to už přece známe, z televize, z vyprávění očitých svědků, ze soudních spisů. Může tohle téma ještě něco vydat? Když jsem se zabýval zápisky Alžběty Sommerové Lefkovitsové, tato otázka okamžitě vyvstala, novinář si ji, třebaže chladně a cynicky, prostě musel položit. Dokonce se musel ptát ještě cyničtěji: Není fascinace vyvolaná téměř nesnesitelným líčením velké hrůzy v případě pronásledování Židů už dávno otřepaná? Vzpomněl jsem si, že už v mém poválečném dětství byly fotografie židovských masových hrobů oblíbeným objektem směny, hned vedle bankovek v hodnotě bilionu marek. My děti jsme, když rodiče mlčeli nebo se vymlouvali, střezily nepochopitelné jako něco zakázaného.

V době, kdy jsem se zabýval zápisky paní Sommerové, se ke mně náhodou dostala zásilka od jistého pana Jürgen Grafa, adresovaná švýcarskému listu Basler Zeitung. Pan Graf provozuje v Basileji nakladatelství Guideon Verlag. Dopis obsahoval takzvanou Rudolfovu zprávu a Leuchterovu zprávu a také nezveřejněnou studii Technicky nezbytné předpoklady pro případ Treblinka, vypracovanou inženýrem Arnulfem Neumaierem z Riederau v Německu. K zásilce byl přiložen dopis, v němž Jürgen Graf nepokrytě vyzýval k tomu, aby byl v tisku příběh holocaustu konečně podán správně – na základě vědecky doložené pravdy. Ona „pravda“ zní: holocaust je jen fráze, nikdy k němu nedošlo.

Záměr je jasně patrný a u čtenáře nastává značné rozladění. Tímto způsobem se má mezi lidmi rozšířit pravicově revizionistické smýšlení, a to pod pláštíkem neutrální vědeckosti. Cílem je získat publicitu za každou cenu. A když je úmysl odhalen, v novinách se o tom už nic nedozvíte. Stejně málo se o tom hodlám zmiňovat zde, pouze jedna

poznámka: v oněch „zprávách“ je mezi řádky zjevná právě výše zmíněná fascinace hrůzou, vědecká dikce ji pouze kašíruje, stejně jako to činil strašlivý byrokratický jazyk nacistických ne-lidí.

Je to náhoda, že tato zázilka přišla právě teď? Vůbec ne, znovuprobuzení nacismu v ulicích je doprovázeno na intelektuální rovině také nebezpečným falšováním dějin. V dnešní záplavě faktů lze lidmi snadno manipulovat a podle toho, jak jsou vnímaví, v nich pokaždé něco uvízne. Abychom tomu dokázali čelit, potřebujeme osobní vzpomínky. Jsou o to živější, čím strašnější věci dotyčný zažil. O to nekompromisnější, čím méně paušálně žalují. Zápisky Alžběty Sommerové jsou přesvědčivé, protože si od příběhu svého utrpení dokázala najít odstup a zároveň si zachovala vnitřní blízkost k lidem ze své minulosti. Právě to je prostředek proti fascinaci zlem – a právě proto vydáváme tuto knihu.

Ewald Billerbeck

Od doby, kdy má matka dokončila své memoáry, uplynulo několik desetiletí. Zájem o literaturu holocaustu byl tehdy ještě v počátcích. Všechna základní fakta byla sice známa – koncentrační tábory, plynové komory, hromadné hroby obětí –, ale v povědomí veřejnosti nebyla ještě zakotvena. Dosti neočekávané bylo, že se hned zkraje objevila skupina lidí, kteří se snažili popřít samotnou existenci holocaustu. Překvapivě mnozí z nich nepocházeli ze země jeho strůjců – z Německa. Popírači se vyskytli všude, kde nebylo podhoubí antisemitismu odstraněno, takže to byli lidé i z Velké Británie a USA a řady blíže nejmenovaných zemí.

Taková byla situace, když pan Ewald Billerbeck psal úvod ke knize mé matky. Ve Švýcarsku vychází několik prestižních novin, například *Neue Zürcher Zeitung* a *Basler Zeitung*. Rukama jejich redaktorů procházely jednak autentické zprávy přeživších, ale i zprávy, jejichž cílem bylo existenci holocaustu popřít, nebo ji aspoň relativizovat. Právě proto, že Ewald Billerbeck měl na svém redakčním stole příspěvky od takových popíračů, byl o to víc potěšen, že se mu dostal do rukou manuskript mé matky, jenž představoval výraznou protiváhu ke zprávám, které bychom dnes nazvali „fake news“. Články od revizionistů holocaustu měly náter serióznosti a čtenář se dozvěděl, že plynové komory neexistovaly, že koncentrační tábory byly jen pro zločince, fotografické záběry byly pořízeny v Hollywoodu. Pod pseudovědeckostí se skrývala zjevná snaha sdělit čtenáři, že holocaust se jednoduše nekonal.

Má matka popisovala svou skutečnost, své prožitky. Nic víc. Dnes existují skvělá dokumentační střediska, ať už v Bergen-Belsenu, Ravensbrücku a Osvětimi, a také v muzeích ve Washingtonu a památníku Jad Vašem – to vše bylo tehdy teprve ve stavu zrodu. Vystává otázka, zda

v takhle zdokumentované historii jsou jednotlivé memoáry ještě vůbec zapotřebí? Je to navíc i oprávněná otázka, protože memoáry nepopisují holocaust, ale mapují jen dílčí kaménky v mozaice. Má matka také vyslovila názor, že holocaust nelze popsat jako celek, lze pojmenovat jen jednotlivé jeho aspekty, jak to učinila ona sama.

Já si takové memoáry představuji jako „vstupní bránu“ pro pochopení holocaustu. Čtenář není schopen se identifikovat s osudem šesti milionů lidí, ale může procítit jednotlivé osudy. Ten osud je pak onou „vstupní bránou“. Dětem nebo mladým lidem doporučuji, aby si přečetli jeden nebo dva takové příběhy, pak navštívili některý z památníků holocaustu, a později (v dospělosti) podnikli exkurzi do Bad Arolsensu (zde sídlí Mezinárodní pátrací služba, ITS), kde je uložena kartotéka obětí holocaustu. Padesát kilometrů kartotéčných krabic s tisíci údaji o každém vězni koncentračních táborů, i o všech zjištěných totálně nasazených. Kdo tohle ve svém nitru zpracuje, začne mít představu o tom, co je holocaust.

Rád bych komentoval několik detailů v knize, které potřebují v českém znění upřesnění. Má matka cituje v úvodu výrok Wolfa Biermanna: „Kdo neví, odkud přichází, neví, kam jde.“ Wolf Biermann toto skutečně mnohokrát řekl. Když jsem ale zadal znění českého překladu do internetového vyhledávače, byl v některých výskytech k mému překvapení tento výrok připisán T. G. Masarykovi. Věděla to má matka, nebo ne? Ať je to tak nebo jinak, německým čtenářům byl písničkář Wolf Biermann (vypovězený z NDR) bližší než T. G. Masaryk. Nejradši bych text své matky „upravil“ v Masarykův prospěch, ale tento zásah jsem si nedovolil provést. – Nevím, zda v Česku je – nebo byl – tento zpěvák známý, maminka ho měla velmi ráda, mimo jiné díky této historce: když v létě 1943 při bombardování Hamburgu Wolf a jeho matka utíkali do krytu, zatímco bomby padaly vlevo vpravo, řekla mu jeho matka: „I kdyby nás to mělo zabít, jsou to naši osvoboditelé.“ Otec Wolfa Biermanna zahynul v Osvětimi.

Další poznámka se týká výrazu „amerikanische geschützte Häuser“. Přesně přeloženo by mělo být „americký chráněný dům“. Ve skutečnosti byly v Maďarsku tyto tzv. chráněné domy zřizovány pod záštitou neutrálních států, dlouhá desetiletí se ale označení uvádělo chybně. Až když vešly ve známost záchranné aktivity Raoula Wallenberga a Carla Lutze, ustálily se přesné pojmy, proto i my používáme označení „neutrální chráněný dům“ a odchylujeme se v tomto ohledu od originálu.

Ivan Lefkovits

Moje *Vzpomínky na neblahé roky 1944–1945* existovaly nějakou dobu jen v padesáti exemplářích. Ještě teď dokážu vypočítat, komu jsem knihu dala. Byla jsem velice překvapená, že ji četli i lidé mimo okruh mých přátel a že si jí cenili. Tato „druhá vlna“ čtenářů reagovala dopisy a telefonáty. Byly to reakce lidí, kteří měli potřebu sdělit mi, co sami za války zažili, co si myslí o mém osudu, a byli mezi nimi i lidé, kteří prostě chtěli vědět, jak to bylo dál.

V létě roku 1993 mě několikrát navštívil pan Ewald Billerbeck, stálý spolupracovník listu *Basler Zeitung*, a 12. října vyšla v těchto novinách jeho recenze mé knihy.

Reakce čtenářů definitivně rozptýlily moje pochybnosti ohledně toho, zda má smysl sepsat hrůzné události, které jsem prožila se svými dětmi, jimž tehdy bylo sedm a čtrnáct. Pochopila jsem, že je správné zanechat po sobě tyto řádky. Šest milionů lidí už nemůže o ničem vypovídat, o to více tak musejí činit přeživší. Jsou lidé, politická uskupení, kteří holocaust popírají. Kdo přežil a mlčí, dopouští, aby bylo těmto popíračům dopřáno sluchu.

Popisuji zde události, o kterých jsem dosud nemluvila. Rány zůstaly po válce otevřené, a my jsme nechtěli ohrozit jejich hojení. Můj syn o oněch událostech nemluví, třebaže se na řadu z nich pamatuje, stejně jako já sama, a následující generace, tedy můj vnuk, o nich neví skoro nic. Wolf Biermann kdysi řekl: „Kdo neví, odkud přichází, neví, kam jde.“ Vyprávím tedy tento příběh i pro svého vnuka, pro přátele, pro všechny, kteří se chtějí dozvědět něco o holocaustu, a pro všechny, kteří chtějí zastavit holocaust zítřka. Ráda bych zdůraznila, že nepopisuji holocaust, pouze jeho nepatrnou část. Holocaust nelze vylíčit – podle mých zkušeností a mé interpretace je holo-

caust singulární událostí, takže je obtížné najít paralely s jinými lidskými tragédiemi.

Ale můj osud, osud mé rodiny, to byly (jsou) události, jež se opakují den za dnem – v Somálsku, v Bosně –, a my přihlížíme (na obrazovce) zlu nečinně a bezmocně.